

کارنامه تاریخ

www.ketab.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

- سرشناسه : موحد، محمد علی، ۱۳۰۳ -
- عنوان و نام پدیدآور : تاریخ نفت: از قرارداد داریسی تا سقوط رضا شاه / محمد علی موحد.
- مشخصات نشر : تهران: نشر کارنامه، ۱۳۹۳.
- مشخصات ظاهری : ۴ ج. حلقه اول ۶۵۳ ص.
- فروست : کارنامه تاریخ؛ ۱.
- شابک : (ج ۱) ۹۷۸-۹۶۴-۴۳۱-۰۸۶-۷ ISBN 978-964-431-022-5 (دوره) ISBN 978-964-431-022-5
- مندرجات : ج. ۱. از قرارداد داریسی تا سقوط رضا شاه. ج. ۲. دکتر مصدق و نهضت ملی ایران.
- ج. ۳. از کودتای ۲۸ مرداد تا سقوط زاهدی.
- موضوع : نفت - ایران - صنعت و تجارت - قرارداد داریسی - قرارداد ۱۹۱۹
- موضوع : ایران تاریخ بهلوی ۱۳۰۴-۱۳۲۰ - کودتای اسفند ۱۲۹۹
- رده‌بندی کنگره : ۹۱۳۷۸ خ ۱۵۱۷/۲۸ DSR
- رده‌بندی دیویی : ۹۵۵/۰۸۲۴-۲۵
- شماره کتاب‌شناسی ملی : ۷۸-۹۹۰۵ م

خواب آشفته نفت
از قرارداد دارسے تا سقوط رضا شاه
حلقهٔ اول

محمد علی موحد

تهران ۱۳۹۳

خواب آشفته نفت

از قرارداد دارسی تا سقوط رضاشاه محمد علی موحد

حلقه اول

ویرایش و تولید کارگاه نشر کرمانه

مونا سیف

سمیه منیر، زهره جعفری، شهلا شمس و عادل قشغایی

بهروز صفدره

آموزه‌های و نظارت فنی کارگاه سپهر

عمل کارسی، علی اصغر غنیمتی

آرایش، سرفصل‌ها

عکس صنعتی، مسجد سلمان، اولین پیاو نفت ایران، خرداد ۱۳۸۷ ه. ش

اجرای طرح روی جلد

عمل کارسی

مدیر هنری و ناظر مسئول

محمد زاهدی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی

با سپاس از مهندس جلال ذاکری و مهندس محمود ابراهیمی

چاپ اول، ۱۳۹۳ و ۲۲۰۰ نسخه

هفته مفرق، چاپ و نشر این اثر انحصاراً برای نشر کرمانه محفوظ است

هرگونه استفاده از کتاب آرایشی و عناصر آرایشی این کتاب اکیداً ممنوع است. همچنین هر نوع استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن به هر صورت اجاب، فتوایی، کتاب صوتی و الکترونیک و نشر در فضای مجازی، کلاً و جزاً ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

مراکز پخش و فروش:

بخش کارنامه، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، شماره ۱۳۵، تلفن ۲۶۱۱۷۹۸۵، ۲۶۱۱۷۹۸۶ و ۲۶۱۱۷۹۸۷ و ۹۱۲۶۲۲۹۶۵

فروشگاه بزرگ شهر کتاب با همکاری نشر کرمانه، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، شماره ۱۳۷

تلفن ۲۲۲۸۵۹۶۹ • فکس ۲۲۸۰۸۱۹۲

نشر کرمانه: شماره ۹، کوچه فردانش، خیابان وصال شیرازی، تهران ۹۴۱۷۷۳۳۴۷۳، تلفن ۸۸۹۶۲۷۹۲

karnatameh.publishing@gmail.com

۲۷ صحنه نفت از یک منظر کلی

۳۱ دوران حکمروایی سلاطین نفت

۳۲ وضع استثنایی ایران

۴۵ فصل یکم : روایت از روزگاران کهن

۴۵ روایت گذشته‌های دورتر

۴۸ و روایت‌ها از روزگاری نزدیک‌تر

۵۰ پیشگامان امریکایی

۵۱ یک نکته و یک سؤال

۵۲ امتیازهای ناکام

۵۳ ماجراجویی به نام داری

۵۴ گزارش‌های باستان‌شناسان فرانسوی

۵۴ طرح‌ریزی یک امتیاز

۵۵ دور از چشم روس‌ها

۵۶ خطوط اصلی امتیازنامه

۵۷ چشم‌انداز آغاز قرن بیستم

۵۸ شرکت نفت برمه

۵۹ دویاداری بریتانیا

۶۰ سندیکای امتیازات

۶۱	قرارداد با خان‌های بختیاری
۶۲	مشروطه و قرارداد تقسیم ایران
۶۳	یک دههٔ پرحوادث
۶۴	نامهٔ طباطبائی به مظفرالدین‌شاه
۶۵	نامهٔ ناصرالملک به طباطبائی

فصل دوم : نخستین میدان نفتی خاورمیانه

۶۹	فوران نفت
۷۰	شرکت نفت ایران و انگلیس
۷۱	نقشهٔ ایجاد پالایشگاه
۷۱	قول و قرار یا خزعزل
۷۲	چرچیل و دریاداری انگلیس
۷۳	کمپانی و کنترول دولت انگلیس
۷۴	نفت ایران و جنگ جهانی اول
۷۵	اعتراض یک روحانی مبارز
۷۶	اعتراض روسیه
۷۶	مباحثه در مجلس عوام بریتانیا

فصل سوم : اختلاف‌های اولیه و زمرهٔ تغییر قرارداد داری

۷۹	نخستین اختلاف
۸۰	دومین اختلاف
۸۱	بهانه‌جویی برای تغییر قرارداد
۸۲	یک پیشنهاد ظاهر فریب
۸۳	چگونه نقشهٔ کمپانی ناکام ماند
۸۴	کل درآمد نفت تا ۱۹۳۱
۸۵	ارقایی برای سنجش

فصل چهارم : قرارداد ۱۹۱۹ و ارتباط آن با نفت

۸۷	زمینهٔ تاریخی قرارداد
۸۹	اندیشهٔ تقسیم ایران
۹۰	قرارداد تقسیم
۹۲	تجدید نظر در قرارداد
۹۳	انقلاب در روسیه

۹۴	الغای قرارداد از سوی سران انقلاب شوروی
۹۵	کمیته ایران
۹۶	کیزن و سفر او به خلیج فارس
۹۸	ایران در اشغال نظامی
۹۹	طراحان قرارداد ۱۹۱۹
۱۰۰	رشوه به شاه و وزیر
۱۰۲	رونمایی قرارداد
۱۰۳	تقلا برای توجیه قرارداد
۱۰۵	قرارداد و کنفرانس صلح پاریس
۱۰۸	خواسته‌های ایران از کنفرانس صلح
۱۱۰	تجدید نظر در مواضع ایران
۱۱۲	مخالفان خارجی قرارداد
۱۱۳	روزنامه رعد در معارضه با امریکا
۱۱۴	موضع‌گیری‌های سریع امریکا
۱۱۶	نفت، انگیزه اصلی مخالفت‌های امریکا
۱۱۸	نامه کاکس
۱۱۹	سخنرانی کیزن
۱۲۰	سرگردانی فیروز
۱۲۱	کوشش برای راضی کردن امریکا
۱۲۲	تفسیر قرارداد
۱۲۴	احمدشاه و قرارداد
۱۲۵	وعده‌های سرخرمن
۱۲۷	سراب فریب
۱۲۸	حجت‌تراشی‌های وثوق‌الدوله
۱۳۱	استقبال از احمدشاه
۱۳۲	استعقای وثوق‌الدوله را قبول فرمودیم

فصل پنجم : آرمیتاژ اسمیت و توافق‌های او

۱۳۵	استخدام مستشار
۱۳۷	حساب‌سازی‌های کمپانی
۱۴۰	تفاهم ناکام کمپانی با فیروز
۱۴۱	اختیارنامه آرمیتاژ اسمیت
۱۴۲	موافقت‌نامه آرمیتاژ اسمیت
۱۴۳	مشکل موافقت‌نامه
۱۴۳	اشکالات اختیارنامه آرمیتاژ اسمیت

- ۱۴۵ زمینه سازی برای امضای موافقت نامه
- ۱۴۶ چند نکته مهم
- ۱۴۸ آخرین نسخه
- ۱۴۹ آرمیتاز اسمیت از نظر بهار و مصدق

فصل ششم : از وثوق الدوله تا کودتا (۱) ۱۵۱

- ۱۵۱ جمع بندی اوضاع در آستانه کودتا
- ۱۵۳ انقلاب روسیه و درهم ریختن حساب ها
- ۱۵۴ مشکل قزاق ها
- ۱۵۵ سر نوشت قرارداد
- ۱۵۸ عاملی به نام ناسیونالیسم
- ۱۵۹ معمای استاروسیلسکی
- ۱۶۱ پراکندن قزاق ها
- ۱۶۱ بخش نظامی قرارداد
- ۱۶۲ مشیرالدوله و نرمن

فصل هفتم : از وثوق الدوله تا کودتا (۲) ۱۶۵

- ۱۶۵ چرا مشیرالدوله؟
- ۱۶۶ آنچه کیرزن می خواست
- ۱۶۷ نهضت های گیلان و آذربایجان
- ۱۶۹ از مشیرالدوله تا سپهدار
- ۱۷۱ کوس رسوایی
- ۱۷۲ گرایش های ناهمگون
- ۱۷۴ پیشنهاد تغییر پایتخت
- ۱۷۵ پیشنهاد تشکیل کنفدراسیون و زمزمه تغییر سلطنت
- ۱۷۶ ایلات قابل اعتماد نیستند
- ۱۷۷ قهرمانان اسلام!

فصل هشتم : کودتا ۱۷۹

- ۱۷۹ چرا به فکر کودتا افتادند؟
- ۱۸۱ نو میندی از رجال ورشکسته و سخن از تغییر رژیم
- ۱۸۳ نقش آفرینان کودتا
- ۱۸۳ رضاخان از نگاه آیرنساید

۱۸۵	سوابق نظامی رضاخان
۱۸۶	سر ختم می سلامت
۱۸۸	رئیس نامحرم
۱۸۹	طرح مشترک سیدضیاء و تیمورتاش
۱۹۰	بدلغابی های کرزن
۱۹۰	مرده ی قوی تر
۱۹۱	کمیتة آهن
۱۹۱	دست و پا زدن های بی حاصل
۱۹۳	کودتاگران در تهران
۱۹۳	گزارش های ماجرا
۱۹۴	کیست که ندانده
۱۹۵	نعل های بازگوشه
۱۹۶	غریبگی های سید
۱۹۷	رضاخان و سید در شطرنج سیاست
۱۹۸	درویس قماری دیگر
۱۹۹	داوری تاریخ درباره ی سید

فصل نهم : از سید ضیاء تا نخست وزیری رضاخان

۲۰۱	کابینه قوام
-----	-------------

فصل دهم : از نخست وزیری تا فرماندهی کل قوا....

۲۲۱	سرطان قدرت
۲۲۲	روایای جمهوری
۲۲۳	ترس علما از جمهوریت
۲۲۵	شکستی که به پیروزی انجامید
۲۲۶	دسته بندی های مجلس پنجم
۲۲۹	استفاده از دست افزار دیانت
۲۳۱	رضاخان و دلبری از روحانیون
۲۳۳	نشان از نجف
۲۳۵	قتل میرزاده عشقی
۲۳۶	معجزه سقاخانه و اعلان حکومت نظامی
۲۳۹	استیضاح مدرس از دولت سردار سپه
۲۴۰	من این دولت را نمی شناسم
۲۴۲	من رگ دیگران را می زنم!

۲۴۲	سیاست دوگانهٔ بریتانیا
۲۴۳	کوشش برای جلب اعتماد
۲۴۵	حواس جمعی عجیب رضاخان
۲۴۸	دشمن ایران دشمن اسلام است
۲۴۹	مدرس و پیغام او به احمدشاه
۲۵۰	تسلیم قطعی
۲۵۲	فتحنامهٔ خودنوشت رضاخان
۲۵۷	فصل یازدهم : از فرماندهی کل قوا تا اریکهٔ سلطنت....

۲۵۷	تحلیل اوضاع ایران از نظر بریتانیا
۲۶۱	در جبهه داخلی
۲۶۲	کنکاش با وجه‌المله‌ها
۲۶۴	روایت بهبودی
۲۶۵	مقایسهٔ روایت بهبودی با روایت دولت‌آبادی
۲۶۵	مرا انگلیسی‌ها آوردند
۲۶۶	روایت دکتر مصدق
۲۶۹	اختلاف روایت‌های مصدق و دولت‌آبادی
۲۷۱	دنبالهٔ گزارش دولت‌آبادی
۲۷۳	دنبالهٔ گزارش دکتر مصدق
۲۷۵	رایزنی‌های رضاخان با مدرس
۲۷۶	روایت بهار از روابط محرمانهٔ مدرس و رضاخان
۲۷۹	لایحهٔ نظام اجباری و کنکاش با مدرس
۲۸۱	بلوای تهران
۲۸۴	تصمیم مجلس
۲۸۵	برنامهٔ حکومت موقت رضاخان
۲۸۷	واکنش احمدشاه
۲۸۹	تاج‌گذاری ذات ملوکانه
۲۹۱	فصل دوازدهم : نفت شمال ایران

۲۹۱	من خُشدار یای کمپانی
۲۹۲	انتقال امتیاز به کمپانی نفت جنوب
۲۹۴	علاقهٔ امریکایی‌ها
۲۹۵	مناقشه دربارهٔ اعتبار امتیاز
۲۹۵	پول در امریکاست

۲۹۷	تقلاهای علا در واشنگتن
۲۹۸	بریتانیا راه نمی‌دهد
۲۹۹	بریتانیا به قوام اعتماد ندارد
۳۰۱	سقوط دولت قوام
۳۰۲	ائتلاف انگلیس و آمریکا
۳۰۴	کارنامه دولت قوام
۳۰۶	قرارداد سینکلا
۳۰۸	معجزه‌نمایی سقاخانه
۳۰۹	از پشت صحنه ماجرای سقاخانه
۳۱۱	گزارشی از خود امیری
۳۱۲	اسناد رسمی ایران
۳۱۳	نفت باکو و تأثیر آن در سرنوشت ایران
۳۱۵	جمهوری سوسیالیستی گیلان
۳۱۷	قرارداد امیرانین
۳۲۱	نفت خوریان

فصل سیزدهم : درِ باغ سبز (۱)...

۳۲۳	فکر تجدید نظر در قرارداد داریسی
۳۲۴	دانه و دام
۳۲۵	سه رشته مذاکره
۳۲۶	زمینه‌سازی‌های گدمن
۳۲۸	زمزمه‌ها در گوش شاه
۳۲۹	روایت مورخان کمپانی
۳۳۰	متن این پیشنهاد کجاست؟
۳۳۲	هرکسی از ظن خود شد یار من
۳۳۳	همه در زیر چتر یک پیمان کلی
۳۳۴	مشارکت در بخش داخلی
۳۳۵	مشارکت فراگیرتر
۳۳۸	پیشنهاد در کمیته محرمانه لندن
۳۳۹	تناور درخت بیست و هفت ساله
۳۴۰	تبلیغات بر ضد قرارداد داریسی

فصل چهاردهم : درِ باغ سبز (۲)...

۳۴۱	خواب و خیال مشارکت
-----	--------------------

۳۴۵	نقابی برای تجدید نظر در قرارداد
۳۴۶	نامه تیمورتاش به فیض
۳۴۸	دو نامه از کدمن به تیمورتاش
۳۵۱	تأملی در مضمون نامه‌ها
۳۵۲	پاسخ تیمورتاش به کدمن
۳۵۵	تمدید مدت امتیاز
۳۵۶	پیریزی کارتل بین‌المللی نفت
۳۵۶	قرارداد آکناکاری
۳۵۷	قرارداد خط قرمز
۳۵۸	مشورت‌ها در جانب ایران
۳۶۰	هشدارها و پیدارباش‌ها
۳۶۱	اعتصاب در آبادان
۳۶۲	دردسرهای دیگر
۳۶۵	مذاکرات در تهران
۳۶۶	خواسته‌های ایران
۳۶۷	شرایط نهایی تیمورتاش
۳۶۸	روایت فرییر
۳۶۹	تحریکات و واکنش‌ها

فصل پانزدهم : دنباله ماجرا تا الغای قرارداد داری... ۳۷۲

۳۷۳	ترمیم و تقویت کابینه
۳۷۴	بازداشت نصرت‌الدوله
۳۷۴	روپاه‌بازی وزیرمختار
۳۷۷	اصل داستان چه بود؟
۳۷۹	تمرکز بر مذاکرات نفت
۳۸۰	تابستان ۱۳۱۰
۳۸۱	عقب‌گرد بزرگ
۳۸۳	وضع نامناسب بازار
۳۸۵	مذاکرات لوزان ۱۳۱۰
۳۸۶	روزازنو، روزی از نو
۳۸۶	مذاکرات در لندن و پاریس
۳۸۷	خلاصه پیش‌نویس پاریس
۳۸۸	در سراشیب سقوط
۳۸۹	تیمورتاش در تهران
۳۹۲	طفره از مذاکره در تهران

- ۳۹۳ تیمورتاش در بندر چمخاله
 ۳۹۴ چون بد آید هرچه آید بد شود
 ۳۹۶ بازار گرم شعارها

فصل شانزدهم : کشانیده شدن اختلاف به جامعه ملل

- ۳۹۹ بازگشت به مرداد ۱۳۱۰
 ۴۰۰ تیمورتاش در تهران
 ۴۰۲ بیماری تیمورتاش
 ۴۰۳ تابستان پرماجرا
 ۴۰۵ روایت هدایت از فسخ قرارداد
 ۴۰۶ تفاوت‌های روایت هدایت با روایت بی بی
 ۴۰۷ روایت تقی‌زاده در مجلس
 ۴۰۸ روایت تقی‌زاده در خاطرات او
 ۴۰۹ اعلامیه الغای امتیازنامه
 ۴۱۰ مخالفت کمیسر نفت با الغای امتیاز
 ۴۱۱ ربودن اسلحه از دست حریف

فصل هفدهم : تأملی دیگر در پیامدهای الغای قرارداد

- ۴۱۳ پس‌زلزله‌ها
 ۴۱۵ اختلاف نظر کمپانی و دولت بریتانیا
 ۴۱۷ منازعه میان دو دولت
 ۴۱۹ مصاحبه کتبی فروغی
 ۴۲۱ ابهام در موضع حقوقی ایران
 ۴۲۲ مشورت‌های داور در پاریس و ژنو
 ۴۲۶ وحشت رضاشاه
 ۴۲۷ آتش در دامن تیمورتاش
 ۴۲۸ تیمورتاش و روابط او با بریتانیا
 ۴۳۰ نگرانی بریتانیا از عزل تیمورتاش
 ۴۳۱ تکلیف توافق‌های تیمورتاش
 ۴۳۳ ایران خود را ملزم نمی‌داند
 ۴۳۵ مسئله تمدید مدت امتیاز
 ۴۳۸ سابقه مذاکرات تمدید
 ۴۳۹ تیمورتاش و تقاضای خصوصی او
 ۴۴۲ سرنوشت غم‌انگیز تیمورتاش

۲۴۳	سوراخ کابینه
۲۴۵	مقررات عمده قرارداد
۲۴۵	محدودیت‌های حقوقی

فصل هجدهم : و شد آنچه شد ۴۴۹

۲۴۹	در راه ژنو
۲۵۱	روایت انتظام
۲۵۱	توصیه شورا برای مذاکره
۲۵۲	مذاکرات تهران
۲۵۴	نزول روحیه رضاشاه
۲۵۵	مجلس نهم و لایحه بودجه
۲۵۶	شکرده ستیزه جویانه کمپانی
۲۵۷	ملاحظات آشتی جویانه شاه
۲۵۸	شکست یا پیروزی
۲۵۹	گزارش وزیر مختار بریتانیا
۲۶۴	نقی زاده و آخرین روایت او
۲۶۶	وروایتی از فاتح

فصل نوزدهم : چراغ آخر ۲۶۹

۲۶۹	توسعه عملیات
۲۷۰	مدرسه فنی آبادان
۲۷۰	توجه مجدد به نفت شمال
۲۷۱	جنگ جهانی دوم
۲۷۳	تضمین حداقل درآمد دولت
۲۷۵	کابینه متین‌دفتری
۲۷۶	پروازهای شناسایی بر فراز مناطق نفتی باکو
۲۷۷	بازداشت نخست‌وزیر و تبعید دکتر مصدق
۲۷۷	خاطر مبارک آسوده باشد!
۲۷۹	روایت متین‌دفتری
۲۸۰	آیا طرح کودتایی در میان بود؟
۲۸۲	اشغال ایران
۲۸۳	استعفا و تبعید رضاشاه
۲۸۴	در گرما گرم جنگ
۲۸۴	یک مقایسه و بس

۴۸۵ دیکتاتورهای نفتی

۴۸۶ شرایط زندگی کارکنان نفت

۴۸۹ فصل بیستم : دریغ از راه دور و رنج بسیار

۴۸۹ جمع‌بندی و حاصل ماجرا

۵۰۰ قرارداد تازه

۵۰۳ حکایت ماجرا از زبان جکس

۵۰۶ گزارش کارشناسی بانک جهانی

۵۱۳ پیوست‌های سه گانه کتاب

۵۱۵ پیوست یکم : نطق تقی‌زاده در جلسه هفتم بهمن ۱۳۲۷ مجلس شورای ملی

۵۲۵ پیوست دوم : روایت سر جان کدمن از مذاکره با رضاشاه

۵۳۳ پیوست سوم : گزارش مفصل وزیر مختار بریتانیا

۵۴۱ یادداشت‌ها

۵۹۱ شناسنامه رجال

۶۰۵ روزشمار رویدادهای مهم

۶۱۹ فهرست نام‌ها

۶۲۵ تمایه